

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: Ruhun ressamı

FARUK ŞÜYÜN

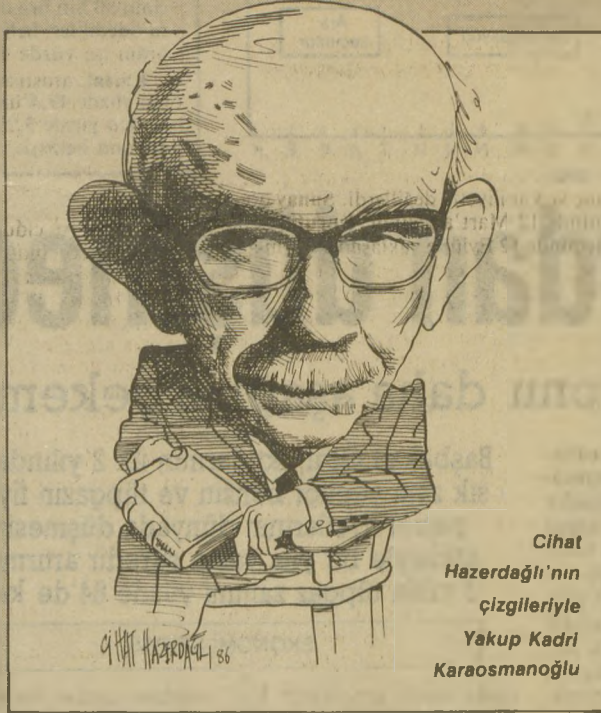
N AFİLE, başını sallama! Benden belki nefret bile ediyorsun! Sana demin vücudumun güzel taraflarını gösterirken beni seviyordun. Fakat, ne vakit ki hayatımın çirkin taraflarını göstermeye başladım; benden tiksindin... Genç iken ve güzelken vücudu soymak iyidir, fakat hiçbir yaşta ruhu soymaya gelmez ve herkes önünde, hatta kendi önümüzde bile daima giyimli durmalıdır" der "Kiralık Konak"ın Seniha'sı...

Hakkı Celis ise -hiçbir zaman hayat adamı olamamıştır- sanki bu sözleri duymazdan gelir... Seniha, bireysel olmaya çalışırken gerçekçidir de... Halbuki Hakkı Celis, ona bir tanıca gibi tapan Hakkı Celis, bireyci kişiliği yavaş yavaş değişirken bile ne yaptığının tam farkında değildir...

Ruhları sergiliyor

Seniha, ruhunu Hakkı Celis'in önünde sergilemiş, vücudunu ise salvası vurguncularının önünde soymaktadır... Ancak, onlarla birlikteyken son derece ruhsuzdur...

Evet, yakup Kadri insanların ruhlarını sergiler... O'na "ruhun ressamı" diyen Ham-

Cihat Hazerdağı'nın çizgileriyle Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Ölümünün onikinci yılında ünlü yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu, kahramanlarının ruhlarını soyan güçlü romanları, gerçekçi makaleleriyle hazırlıyoruz

dullah Suphi yanılmamıştır. Okurlarının gönül telini titretirken, tam bir psikolog gibidir... Rıza Tevfik bir yazısında "Mesela Yakup Kadri, pek ruh aşına, pek psikolog, pek

nezih bir muharrirdir; berrak, ağır başlı bir üslubu vardır" diye yazmıştır...

27 Mart 1889'da Kahire'de doğan Yakup Kadri, 85 yıllık uzun yaşantısına gerçekçi, top-

lumcu pekçok eser sıkıştıracaktır... 1909'da Fecri Ati'cilerle katılacak, ateşkes yıllarında İkdam gazetesindeki yazıları ile milli mücadeleyi destekleyecektir...

Yakup Kadri'yi 1923 yılında milletvekili, 1932'de ise "Kadri" dergisinin beş kurucusundan birisi olarak göreceğiz... Yakup Kadri, buradaki yazıları ile büyük ilgi çekecek, ancak dergi bazı aşırı görüşleri yayınladığı için 1934'te kapatılacaktır...

Hep O Şarkı

Yakup Kadri'nin eserlerinde yazıldığı dönemin toplumsal, siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarını görmek mümkündür... 1942 yılında CHP Roman Armağanı'nı kazanan "yaban", yazarın Anadolu köylüsünü anlatırken aydınları eleştirdiği bir yapıttır. "Sodom ve Gomora"da ise ateşkes döneminin mutsuz insanlarını yazarken, yine arka planda bir devrin anatomisini de çizer... "Hep O Şarkı"da da mutsuz insanlar vardır... Ancak, politik yönünün az olduğu söylenebilir...

1955'ten sonra roman ve hikayeyi bırak anılarını yazmaya yönelen yazar, 1974 yılının 13 Aralığı'nda hayata gözlerini yumana kadar bu uğraşını sürdürür...

"Çok yönlü bir hayatı vardı"

MURAT BELGE

Yakup Kadri, uzun yaşadığı için, Türkiye tarihinin önemli ve kritik birçok olayında, olayların bir parçası olarak bulunmuştu. Çok yönlü bir hayatı vardı. Batı'dan aldığı eğitimden gelen rasyonalist bir tarafı olmasına rağmen, Bektaşılığa falan da bulaşmıştı. Bu nedenle, tasavvufi bir yönü olduğu da söylenebilir. Yani, hem ateistti, hem tasavvufçu.

Türk edebiyatının romanda getirdiği birtakım sınırlamalar dolayısıyla gerçekçi edebiyata yönelmişti. Böyle bir yazar olarak tanındı. Belki, asılı eğilimi daha çok Proust tarzı bir edebiyattı. "Zoraki Diplomat" adlı bir kitap adının da anlattığı gibi, çelişkiler içinde yaşadığı söylenebilir.

Bütün entelektüel formasyonu, Batı tarzı eğitim almasına bağlıydı... Ancak, milliyetçiydi. Milliyetçi olarak da Batı'ya karşıydı. Ancak, hiçbir zaman tutarsız olmamıştı.

Birikim Yayınları olarak on yıl kadar önce kitaplarını basmaya başladık. 20 kadarını yayınladık... Hikâyeleri ve tiyatrolarını ilk defa bir araya getirdik. Şimdi yazılarını topluyoruz... Bunları bir araya getirmek, tasnif etmek epeyce güç... İlk baskılarında birtakım eksikliklerin olmasını göze almak gerekiyor...

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ESERLERİ

TİYATRO
Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara Mensur Şiirler
Yıldızların Bikesliği, Bâdıbananım Bir Mendil Oldu, Eylül, İstımdat, Bahara Dair Bir Hitabe, Siyah Saçlı Yabancı ile, Berrak Gözlü Genç Kız, Erenlerin Bağından, Okun Ucundan, Kır Mektupları,

HİKAYELER
Bir Kadın Meselesi, Bir Ölünün Mektupları, Şapka, Baskın, Yalnız Kalkmak Korkusu, Bir Tecrüme-i Hal, Bir Serencam, Bulgar Köyünde Bir Gece, O Kadın, İki Meçhul Şahıs, Mehdi Efendinin Keşfi, Döşeli Oda, Dokunma Belki Bir Kahramandır, Küçük Zabit, Silada, Ses Duyan Kız, Bir Yüz Karası, Altıpatlar, Zeynep Kadın, Oruç Keyfi, Bir Aşk Çilvesi, Masum Katiller, Zor Talâk, Perili Köşk, Beyhude Bir İntihar, Talih Hıncap (Utancı), Güvercin Avı, Hasretten Hasrete, Düşmana İltihak, Bir Beyoğlu Dönüşü, Bir Vatangiriz, Bir Meczip, Bir Kör Göz ve Bir Kör Gö-

nül, Hem Kaatil, Hem Müttehim, Bir Ceviz, Ondört Yaşında Bir Adam, Garip Bir Müşaheret, Kadın ve Uku-ber, Dünya Gözü ve Ahiret Sesleri, "Teslim! Teslim", Küçük Neron, İs-sız Köy ve Dilsiz Kız, Köyünü Kay-beden Kadın, Bir Şehit Mezarı, İstan-bul'da Üç Gece, Bir Hastane Koğu-şunda, Sikkenin Ters, Muhacir Ker-rim Ağa, Muzaaf Bir İhanet, Hüsey-in Çavuş, Bir Pedagoji Hatası, Bir Aşk ve İhtiras Faciası

ROMANLAR
Kiralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomora, Yaban, Ankara, Bir Sürgün, Panorama 1, Panorama 2, Hep O Şarkı
MONOGRAFİ VE HATİRALAR
Ahmet Haşim, Atatürk, Zoraki Dip-lomat
Yazarın burada belirtilen eserleri dışında mensur yazıları ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır... Bu bibli-yografya için Niyazi Akı'nın "Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan-Eser-Üslup" (1960) adlı eserinden faydalanılmıştır...

Kendi meselelerine sadık kalmış batılı bir Türk...

NIYAZI AKI

İkinci Abdülhamit devrinin hürriyetsiz havasında doğup ilk gençliğini onun içinde geçiren ve Meşrutiyet inkılabı, Trablus harbi, Balkan Bozgunu, göçler, Birinci Dünya Savaşı, Mütareke yılları ve Kurtuluş Savaşı gibi toplumuzu kökünden sarsan büyük hadiseleri yaşayan Yakup Kadri'nin iç dünyası oluşumlarında çeşitli yolların kesiştiği ve çeşitli rüzgârların uğradığı bir meydana benzetilebilir.

Çeşitli tesirlerin sebep olduğu gururlar, inkisarlar, ümitsizlikler, edebi zevkler ve özentiler, birbirini çarçabuk eskiten fikirler bu rüzgârların önünde savrulur, sonra yavaş yavaş ve karşılıklı saflar halinde dizilerek yazarın mânevî envanterini yaparlar.

Bu mânevî envantere her şey ziddiyle gelir birey varsa buna karşılık bir de toplum vardır; Doğu varsa mutlaka bir de Batı görürüz. Bu zıtlar, Asya-Avrupa, İslâm-Hıristiyan; ruh-madde; adem-varlık; hayal-gerçek; sefalet-refah; sosyal çözülüş-sosyal kuruluş; inkârtar-kabuller... gibi terimler halinde karşılıklı yer alırlar.

Bu zıt terimlerin bir kısmını özetleyen iki mühim kutup olarak yazarda doğu ve batı parçalanışı dikkati çeker. Yakup Kadri yukarıdaki kutuplar arasında bazan açık tercihler yaparak bir taraftan diğerine geçmekle beraber bilhassa duygusal olarak doğuda, akılcı olarak batıda kalır.

Hikâyeden romana giden yol

Yakup Kadri, tereddütlere düştüğü bu zıtları sadece kendi meselesi yapmakla kalmaz, aynı zamanda eserinin hamuru ve ana dokusu haline getirir. O kadar ki, ortaya koyduğu bu meseleler olmasaydı, Yakup Kadri de olmazdı diye düşünmek mümkündür. Bu haliyle onu tam bir geçiş devri yazarı, eserini ise, geniş bir kültür alışverişine rağmen çok defa içi bizi, dışı yabancıyı aksettiren ori-

jinal bir örnek diye kabul edebiliriz; fakat artık, Yakup Kadri'nin eserini yüklenen nevilere yabancı diyemeyeceğimize göre, kendi meselelerine sadık kalmış batılı bir Türk'ün eseri demek daha yerinde olur.

Geçiş devrinin bir yazarı

Batı ve bilhassa Fransa Yakup Kadri'nin şahsiyeti, dünya görüşü ve sanatı üzerinde bâriz tesirler bırakır. Yirmi ile otuz yaşları arasında dünyaya Nietzsche ve Schopenhauer gibi bedbin filozofların; İbsen ve Maupassant gibi bedbin naturalist yazarların fikir ve eserleri karşılaşır; bunların tesiriyle aşırı bireyci olur. Bu hali, hadiselerinin şahsiyetine hâkim oluştuna kadar devam eder. Rahmet (1917) bu geçişin kesin ifadesini taşır. Bireyciliği bırakışında da Ziya Gökalp'in Türkçülüğünden milliyete doğru gidişinde de Barres'in tesiri görülür.

Yakup Kadri'yi romana götüren yol hikâyedir. Hikâyeciliği sırasında kendisini romana hazırlayan bir okuma devresi de vardır. Okuduğu eserlerin çoğu realist ve naturalistlere aittir. Zola, Concpurt'lar, Flaubert ve Balzac'tan eserler okuyarak romanı görgüsünü bu devrede alır. Yakup Kadri'nin realizmi çeşitli taraflarıyla bu kaynaklara bağlıdır. Lâkin romanının gerçek örneği Flaubert'in eserleridir. Fransız realist romanının tekniğini kendi meselelerimize tatbik eden romancı 1937'ye kadar aynı roman konstrüksiyonuna sadık kalır. 1950'de ve yine Fransa'dan gelen tesirle edebiyatımıza roman nevinin yeni bir örneğini verir; on dokuzuncu yüzyılın kişi etrafında merkezleşerek yürüten romanı yerine toplumu bütünü ile ele alan romanın ilk denemesini yapar. Fakat daima romanının en küçük ünitesi olan "bölüm"leri muhafaza eder.

Yakup Kadri'nin realist sanatında olumsuz şekilde ileri sürülmüş bir idealizmin mevcudiyetini kabul etmek mümkündür.

Sanat Çizelgesi

● TİYATRO

Tuncer Cücennoğlu'nun yazdığı, Ali Taygun'un yönettiği "Çıkmaz Sokak" adlı oyun bugün Dormen Tiyatrosu'nda sahnelenmeye başlıyor. Müziklerini Mikis Theodoraküs'in yaptığı, müzik danışmanlığını Zülfü Livanelli'nin üstlendiği oyunun dekor ve kostümleri Osman Şengezer'e ait. "Çıkmaz Sokak" adlı oyun 1981 yılı Abdi İpekçi, 1986 Avni Dilçil ödülleri kazandı. Oyunda

Mustafa Alabora, Celile Toyon ve Gülen Karaman rol alıyorlar.

● KONFERANS

İnsan Hakları Derneği Aralık ayı İstanbul etkinlikleri kapsamında Kadıköy Moda Sineması'nda saat 18.00-19.00 arası İnsan Hakları paneli düzenleniyor. "İnsan hakları, insan haklarının ihlalleri ve Anayasa" konularının işleneceği panele Bülent Tanör, Fazıl Sağlam, Gülçin Çaylıgil ve Nuri Karacan konuşmacı olarak katılıyorlar.

